

Володимир КОНОПКА

КОМПЛЕКСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙНОГО ЖИТЛА ПОЛІССЯ

**Радович Р. Поліське житло:
культурно-генетичні витоки
та еволюційні процеси / Р. Радович. —
Львів : Інститут народознавства НАН
України, 2017. — 852 с.**

Роман Радович для наукових студій обрав надзвичайно актуальну проблему, адже дослідження генетичних витоків явищ традиційного будівництва сприяє з'ясуванню походження не лише елементів матеріальної культури як одного з етновизначників, а й дає відповіді на питання етногенезу українців.

Вагомим вкладом Р. Радовича в сучасну етнологічну науку є окреслення територіальних меж Полісся як історико-етнографічного регіону, а також виділення окремих підрайонів. Власне ці висновки вченого ґрунтуються на особистих польових дослідженнях, позаяк обстежено понад 800 населених пунктів історико-етнографічного Полісся. Важливим також є твердження Р. Радовича про етнічну однорідність поліського ареалу (як українського), а також безпідставність виділення «Білоруського», «Російського», «Польського», «Литовського» Полісся.

Мета монографічного дослідження сформульована чітко: «на основі матеріалів з теренів усього поліського масиву з'ясувати культурно-генетичні витоки та прослідкувати специфіку процесів формування житла українців на теренах Полісся», і в результаті успішно реалізована. Висновки Р. Радовича докладні та вичерпні. Зокрема, вчений звернув увагу на ландшафтний та кліматичний чинники: «унаслідок специфічних природно-географічних умов, замкнутості території на Поліссі збереглися споруди, які характеризують різні часові зрізи житлобудівельної культури як поліщуків, так і українців загалом».

З'ясування культурно-генетичних витоків стаціонарних осель поліщуків вчений розпочинає з аналізу тимчасових жител найпримітивніших варіантів конструкцій, і вважає, що вони стали основою подальшого розвитку будівельних технік. У висновках до першого підрозділу відзначено, що капітально укріплені поліські курені зі стаціонарним опалювальним пристроєм (вогнищем) можна вважати прообразом (початковим етапом формування) стаціонарного житла. Сам розвиток такого типу жител етнолог розглядає за схемою: поліські «курені» конічної форми — зрубні поліські клуні з дахом, підтримуваним двома рядами сох — поліські господарські «льохи» та зрубні комори (сезонно опалювані «стебки» і неопалювані «кліті»).

Залучивши археологічний матеріал, дослідник з'ясував, що у V—VII ст. основним типом жител на теренах Полісся була однокамерна зрубна кліть. А на зламі XIX—XX ст. пануючим тут був однохатній тип осель. На фактичному поліському мате-

ріалі доволі чітко прослідковано процес формування дво- та трикамерного житла на основі опалюваного однокамерного, який розпочався у міському будівництві слов'ян ще у княжий період.

Основною технікою, яку використовували поліщуки під час спорудження стін житла, була зрубна. Дослідник стверджує, що починаючи з княжого періоду на Поліссі, як і у слов'янських житлах Східної Європи загалом, домінували духові печі. Водночас, відкрите вогнище тут цілковито не відмерло. Воно у різних формах спорадично використовувалось паралельно з піччю як у X—XIII ст. (окреме вогнище на долівці, напівзакрите вогнище, жаровня тощо).

Комплексний аналіз житлобудівельної культури поліщуків дозволив Р. Радовичу виявити низку загальнослов'янських та загальноукраїнських рис, а також з'ясувати загальнополіські регіональні особливості та їх локальну специфіку в окремих етнографічних районах Полісся, які у значній мірі сформувалися вже до початку XIX ст. Зокрема Р. Радович встановив, що за основними показниками специфіки народного будівництва спостерігається стійка єдність між окремими районами Полісся України та відповідними поліськими місцевостями, які входять сьогодні до складу сусідніх держав, зокрема: Західного Полісся України — з основною (західною) частиною західнополіського регіону Білорусі та Підляшшям, Середнього Полісся України — з сусідніми районами Полісся Білорусі, Східного Полісся України

з лівобережжям Полісся Гомельщини та Брянсько-Жиздринським Поліссям. Водночас для південних районів Полісся, поряд із локальними явищами, притаманні риси, що характеризують західнополіське будівництво.

Підсумовуючи, зазначу, що наукова монографія Р. Радовича спонукає до докладнішого дослідження Українського Полісся як історико-етнографічного регіону, де збереглося найбільше пережитків і архетипів киево-руського та давньослов'янського часу.